

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความมั่นคงในชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดยโสธร*

นิติพงษ์ ส่งศรีโรจน์**

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์และความมั่นคงในชีวิต กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 320 คน และใช้วิธีการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง ผลการศึกษา พบว่า ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ส่งผลเชิงบวกต่อความมั่นคงในชีวิต ซึ่งความสำเร็จที่สำคัญ คือ การผลิตข้าวอินทรีย์ได้ตรงตามเป้าหมายที่กำหนด การได้รับผลตอบแทนจากการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นไปตามเป้าหมาย และมีรายได้จากการผลิตข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เงื่อนไขดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรมีความสำเร็จและมีความมั่นคงในชีวิตเพิ่มขึ้นได้ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่สำคัญคือ เกษตรกรต้องมีการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดี ซึ่งต้องอาศัยการจัดการความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน และการมีส่วนร่วมของภาคี เช่น การมีโอกาสนในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะช่วยให้การจัดการองค์ความรู้ประสบความสำเร็จและนำมาใช้พัฒนาการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ได้

คำสำคัญ: การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความมั่นคงในชีวิต

* บทความนี้ได้รับทุนวิจัยสนับสนุนจากคณะกรรมการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะกรการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
อีเมล: nitiphong.s@mbs.msu.ac.th

Causal Relationship Model between Knowledge Management, Sufficient Economic Inspiration, Household Accounting Capability, Organic Rice Farm Management, Success of Organic Rice Farm Management and Life Security of Farmers in Yasothon Province*

Nitiphong Songsrirote**

Abstract

The research objectives aim to study causal relationship between knowledge management, sufficient economic inspiration, household accounting capability, organic rice farm management, success of organic rice farm management and life security of farmers in Yasothon province. Data are randomly collected from 320 organic rice farmers in Yasothon province. The structural equation modeling is employed for analysis. The result appears that the success of organic rice farms has a positive effect on life security. The major achievement is the production of rice being on the target, the returns of organic rice production being on target, and income from organic rice production increasing steadily. Such conditions are the keys to make farmers success and life security. The key success of organic rice farms are consisted of a good organic rice farm management. This requires knowledge management, sufficient economic inspiration, household accounting capability, and the involvement of partners such as the opportunity to participate in thinking, conducting,

* This research is supported by Mahasarakham Business School, Mahasarakham University

** Mahasarakham Business School, Mahasarakham University, Khamriang Sub-district, Kantarawichai District, Mahasarakham Province 44150, THAILAND.

E-mail: nitiphong.s@mbs.msu.ac.th

and decision with both government agencies and private organizations to help knowledge management successfully and applied for organic rice farm management.

Keywords: Organic Rice Farm Management, Sufficient Economic Inspiration, Household Accounting Capability, Success of Organic Rice Farm Management, Life Security

บทนำ (Introduction)

ข้าวอินทรีย์ถือว่าเป็นสินค้ายุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาด้านการเกษตรของประเทศที่มุ่งเน้น การตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และให้ความสำคัญต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม มากขึ้น ทั้งเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน การศึกษาเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์โดยภาพรวม ที่ผ่านมามีข้อค้นพบที่สามารถจำแนกเป็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นหลัก คือ การเข้าร่วมผลิตข้าวอินทรีย์ ของเกษตรกร และประเด็นทางด้านกระบวนการผลิต/การตลาดของข้าวอินทรีย์ โดยสิ่งที่ค้นพบจากการ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในแต่ละประเด็น พบว่า การเข้าร่วมการผลิตข้าวอินทรีย์มีแรงจูงใจ ที่สำคัญ คือ การมีผู้นำชุมชนและเพื่อนชักชวน เกษตรกรต้องการลดต้นทุนการผลิต (สุภรัตน์ ปัดภัย, 2552) รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสารและการได้ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ (พรรณพิไล คงอดิศักดิ์, 2546) อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรอีกมากไม่ได้เข้าร่วมการทำการผลิตข้าวอินทรีย์ เนื่องจากไม่ได้ผลตามที่ คาดหวังไว้หรือไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตข้าวอินทรีย์ ได้แก่ ผลตอบแทน การมีอุดมการณ์ในการพึ่งตนเอง การอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งองค์ประกอบของปัจจัยที่ทำให้ เกษตรกรสามารถผลิตข้าวอินทรีย์ คือ การมีสระน้ำขนาดเล็ก ความพร้อมใจกันของครอบครัว การเอาใจใส่ การจัดการความรู้ของเกษตรกร และการสร้างเครือข่ายของเกษตรกร (เสงี่ยม กอนไธสง, 2553) ที่มีส่วน สำคัญยิ่ง

ด้านผลผลิตและการตลาด ปัญหาที่พบส่วนมาก คือ ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ การรับซื้อข้าว ของกลุ่มมีความซักช้า กลุ่มไม่สามารถรับซื้อข้าวจากสมาชิกได้ทั้งหมด เนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุน จากภาครัฐ และยังไม่มีการประกันราคาข้าวอินทรีย์ (สุภรัตน์ ปัดภัย, 2552) ปัญหาด้านการผลิต คือ การจัดการน้ำในแปลงนาข้าวอินทรีย์ที่อยู่ติดกับแปลงนาเพื่อนบ้านซึ่งไม่ได้ผลิตข้าวอินทรีย์ (ศุภชัย สุทธิเจริญ, 2551) ทั้งนี้ ยังมีเกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์มีผลผลิตจากข้าวอินทรีย์สูงและผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้ได้ผ่านช่วงระยะปรับเปลี่ยนมาทำข้าวอินทรีย์อย่างน้อย 3 ปี ตามเกณฑ์มาตรฐาน การผลิตข้าวอินทรีย์ มีการใช้พันธุ์ข้าวที่ต้านทานโรคและแมลง ปลูกแบบนาปักดำเพื่อควบคุมวัชพืช เกษตรกรมีการลดต้นทุนด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง และสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์มีความสามารถใน ทางการตลาดในระดับที่สูง (พินิตย กิ่งสอน, 2551) นอกจากนี้ ยังพบว่า เกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์มี ประสิทธิภาพการผลิตมากกว่าเกษตรกรที่ผลิตข้าวใช้สารเคมี เนื่องจากมีปัจจัยที่สำคัญ คือ ความสามารถ ทางการจัดการ การได้รับการฝึกอบรมทางการเกษตร (Songsrirote, 2007) การได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ข้าวอินทรีย์ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (แดน พูแสง, 2544) หากพิจารณาผลตอบแทนด้าน กำไร พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์มีกำไรสุทธิมากกว่าเกษตรกรผู้ผลิตข้าวแบบใช้สารเคมี (อโนทัย ไชยแสนขมภู, 2546; โสภณ ศรีบาง, 2544; จุฑาทิพย์ สองเมือง, 2551)

การศึกษาข้างต้น พบว่า การผลิตข้าวอินทรีย์นั้นให้ผลดีในแง่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แต่การศึกษา ที่ผ่านมานั้น ความมั่นคงของชีวิตซึ่งเป็นผลตอบแทนที่ไม่ใช่ตัวเงิน รวมถึงความสำเร็จของการจัดการฟาร์ม

ข้าวอินทรีย์ การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ยึดหลักอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ได้นำมาพิจารณาด้วย นอกจากนั้น ปัจจัยอื่นที่ควรนำมาพิจารณาร่วมด้วย คือ การมีส่วนร่วมของภาคี การจัดการด้านองค์ความรู้ ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ประสบความสำเร็จและเกิดความมั่นคงในชีวิตได้

ผู้วิจัยจึงมีคำถามวิจัยว่า การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และ ความมั่นคงในชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอย่างไร มากน้อยเพียงใด ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ได้กล่าวข้างต้นจะช่วยสนับสนุนยุทธศาสตร์ข้าวอินทรีย์ของจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวอินทรีย์มากในประเทศไทย และการสนับสนุนยุทธศาสตร์ดังกล่าวช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดความมั่นคงในชีวิต และมีการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

แนวคิดที่ศึกษาประกอบด้วย ความมั่นคงในชีวิต ความสำเร็จของการจัดการข้าวอินทรีย์ การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ การจัดการความรู้ของเกษตรกร การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือนและการมีส่วนร่วมของภาคี ดังนี้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2555) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความมั่นคงในชีวิต หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการพัฒนาตนเอง แต่ความหมายนี้มีความหมายกว้างและเป็นนามธรรมจึงได้มีการพัฒนาตัวชี้วัด 10 มิติ ประกอบด้วย มิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มิติสุขภาพอนามัย มิติการศึกษา มิติการมีงานทำและรายได้ มิติครอบครัว มิติความมั่นคงส่วนบุคคล มิติการสนับสนุนทางสังคม มิติสังคมวัฒนธรรม มิติสิทธิและความเป็นธรรม และมิติการเมืองและธรรมาภิบาล การศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงในชีวิตนั้นมีการวิจัยเกี่ยวกับความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุของกาญจนา ปัญญาธร (2555) ที่ศึกษาความมั่นคงในชีวิตเพียง 5 มิติ คือ สุขภาพ เศรษฐกิจ ครอบครัว สังคม ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และพบว่า ความมั่นคงในชีวิตที่อยู่ในระดับต่ำ คือ ด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ ตามลำดับ และมีความสอดคล้องในบางประเด็นกับการศึกษาของสำนักเศรษฐกิจการเกษตร (2553) เกี่ยวกับดัชนีความผาสุกของเกษตรกรมี 5 มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม มิติที่มีความผาสุกต่ำ คือ ด้านเศรษฐกิจและด้านการศึกษา งานวิจัยข้างต้นชี้ให้เห็นว่ามิติด้านเศรษฐกิจนั้นมีความสำคัญมาก งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้ดัชนีชี้วัดความมั่นคงในชีวิต 10 มิติตามที่ได้กล่าวข้างต้น

ความสำเร็จของการจัดการข้าวอินทรีย์ตามที่ได้กล่าวข้างต้นนั้นเป็นมุมมองด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะอยู่ในรูปรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือต้นทุนที่ลดลง ซึ่งพบว่า มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับมิติ

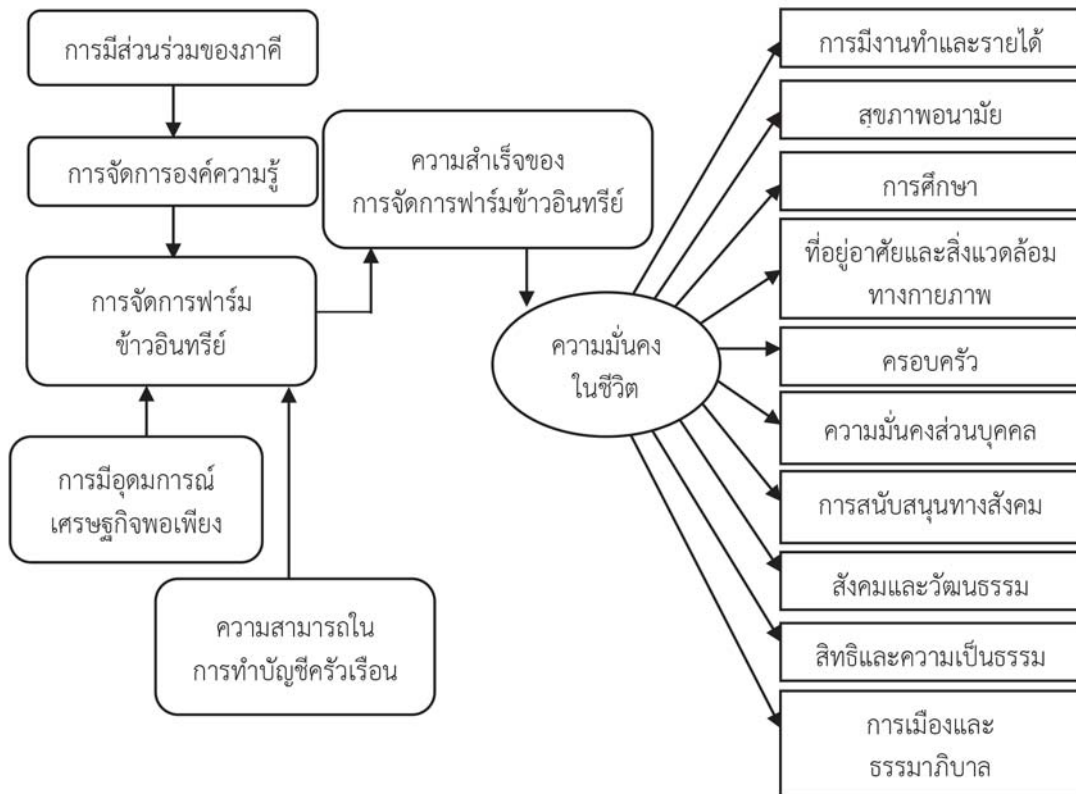
การมีงานทำและรายได้ อย่างไรก็ตาม ในเรื่องความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์นอกจากพิจารณา ด้านเศรษฐกิจแล้ว ผู้วิจัยได้เพิ่มมุมมองด้านที่ไม่ใช่ตัวเงินด้วย เช่น ความภาคภูมิใจ การได้รับการยอมรับจาก บุคคลอื่นว่าเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการผลิตข้าวอินทรีย์ และคุณภาพชีวิต เป็นต้น

ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์มีหลายปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ การมีอุดมการณ์ในการ ฟังตนเอง การอยู่อย่างพอเพียง การมีสะพาน้ำขนาดเล็ก ความพร้อมใจกันของครอบครัว การเอาใจใส่ การจัดการความรู้ของเกษตรกร การสร้างเครือข่ายของเกษตรกร (เสีี่ยม กอนไธสง, 2554) การจัดการน้ำ ในแปลงนาข้าวอินทรีย์กับแปลงนาเพื่อนบ้าน (ศุภชัย สุทธิเจริญ, 2551) การใช้พันธุ์ข้าวที่ทนโรคและแมลง การปลูกแบบนาดำเพื่อควบคุมวัชพืช เกษตรกรมีการลดต้นทุนด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง (พินิตย์ กิ่งสอน, 2551) ซึ่งปัจจัยข้างต้นที่มีต่อความสำเร็จนั้นสรุปได้ว่าขึ้นอยู่กับการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน สองปัจจัยข้างต้นเป็นเรื่องการจัดการฟาร์มซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Songsrirote (2007) ที่ว่าลักษณะการจัดการฟาร์มมีอิทธิพลเชิงลบต่อความไม่มีประสิทธิภาพการผลิต และการมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ เช่นเดียวกัน

การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์มีความหมายที่มุ่งเน้นไปในการจัดการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยเริ่ม ตั้งแต่การเลือกพื้นที่ปลูก การเลือกใช้พันธุ์ข้าว การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การเตรียมดิน วิธีปลูก การจัดการ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ระบบการปลูกพืช การควบคุมวัชพืช การป้องกันกำจัดโรค แมลง และศัตรูศัตรูพืช การจัดการน้ำ การเก็บเกี่ยว การนวดและการลดความชื้น การเก็บรักษาข้าวเปลือก การสี และการบรรจุ หีบห่อเพื่อการค้า (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2555) การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดีต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ คือ การจัดการความรู้ของเกษตรกร ซึ่งต้องดำเนินการ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย การค้นหาความรู้ การสร้าง และแสวงหาความรู้ใหม่ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดการ ความรู้ คือ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพชรมา มักขุนทดและสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2555) ซึ่งมีความสอดคล้อง กับการศึกษาของทวีศักดิ์ ชิดชาย (2553) โดยมีประเด็นที่ต่าง คือ ในเรื่องปัญหาการแสวงหาความรู้ ของเกษตรกร ส่วนการศึกษาของ Nonaka และ Takeuchi (1995: 76) พบว่า สิ่งที่ยากที่สุดในการจัดการ ความรู้ คือ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

การจัดการความรู้มีประโยชน์ต่อองค์กรประการหนึ่ง คือ การนำการจัดการความรู้มาใช้ช่วย ให้เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการบริการ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547: 24) ในทำนองเดียวกันการจัดการ ความรู้จะช่วยให้การจัดการฟาร์มนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้จะประสบ ความสำเร็จได้นั้นมีปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรู้ความเข้าใจ วัฒนธรรมองค์กร ความชัดเจนของนโยบายและ กลยุทธ์ (สุทธิมน ศรีโชติ, 2548: ประชา การมานะกิจกุล และ นภาพร สุคนธาวารี, 2547) การสนับสนุนจาก ผู้บริหาร (สารส บัวมีธูป, 2547) นอกจากนี้ การศึกษาของ Marquardt and Reynolds (1994) พบว่า

ลักษณะปัจจัยที่พัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยการทำงานเป็นทีมและแบบเครือข่าย กล่าวคือ กรณีของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ การจัดการความรู้ที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นเกษตรกรจะต้องมีการทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่ายการผลิต ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของภาคีจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สามารถทำให้การจัดการความรู้บรรลุผลสำเร็จได้ การทบทวนวรรณกรรมข้างต้นผู้วิจัยจึงได้สร้างโมเดลเชิงสาเหตุ (The Causal Model) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: โมเดลเชิงเหตุผล
 Figure 1: Causal Relationship Model

โมเดลเชิงเหตุผล ดังแสดงในภาพที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรต่าง ๆ ในเชิงบวก ประกอบด้วย ความมั่นคงในชีวิตโดยมีองค์ประกอบ 10 มิติ และปัจจัยที่มีผลเชิงบวกต่อความมั่นคงในชีวิต คือ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ซึ่งต้องอาศัยการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดีโดยปัจจัยที่สนับสนุนประกอบด้วย การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน โดยที่การจัดการองค์ความรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคี

วิธีการศึกษา (Method)

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร จำนวน 1,876 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร, 2555) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร จำนวน 320 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Random Sampling) และกำหนดสัดส่วนตามกลุ่มของเกษตรกร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร

Table 1: Population and Sample Size of Organic Rice Farmers in Yasothon Province

ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์จังหวัดยโสธร	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
กลุ่มเกษตรกร ทำนานาไร่	240	41
กลุ่มเกษตรกร ทำนาบกเรือ	129	22
กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรมัยยืนน้ำอ้อม	614	105
สหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เลิงนกทา-ไทยเจริญ จำกัด	70	12
กลุ่มข้าวคุณค่า ชาวนาคุณธรรม	123	21
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรธรรมชาติหนองยอ บ้านกุดหิน ต.กำแมด	225	38
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์โคกก่องหนองเลิงคำ บ้านโคกก่อง ตำบลบุ่งคำ	55	9
กลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตข้าวอินทรีย์เพื่อสังคมบ้านโนนยาง ตำบลกำแมด	150	26
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	270	46
รวม	1,876	320

Hair, Black, Babin, and Anderson (2010) ได้เสนอว่าการวิเคราะห์สมการโครงสร้างควรใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ โมเดลเชิงสาเหตุในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 16 ตัวแปรสังเกตได้ จึงใช้ขนาดตัวอย่าง จำนวน 320 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามโดยค่าที่แสดงถึงคุณภาพของข้อคำถามและแบบสอบถามของการศึกษา พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.98 ซึ่งมากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 ถือว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง (Nunnally, 1978: 245) และค่าอำนาจจำแนกซึ่งมากกว่าหรือเท่ากับ 0.39 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับดีมาก (Ebel and Frisbie, 1986: 71)

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ตามกลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของการเก็บข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

การวัดตัวแปร ได้แก่ การจัดการความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การมีส่วนร่วมของภาคี การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์และความมั่นคงในชีวิต ใช้ดัชนีชี้วัดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเกษตรกร โดยกำหนด 5 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องมากที่สุด 4 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องมาก 3 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องระดับปานกลาง 2 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องน้อย และ 1 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปร ได้แก่ การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การมีส่วนร่วมของภาคี การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความมั่นคงในชีวิต ใช้การวิเคราะห์ CFA (Confirm Factor Analysis) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM)

ผลการศึกษา (Research Result)

การวิเคราะห์สมการโครงสร้างโดยมีการปรับโมเดลที่เหมาะสมแล้ว พบว่า ค่าสถิติของสมการโครงสร้างแต่ละค่าอันมีความเหมาะสม กล่าวคือ CMIN/df=1.045 GFI=0.848 CFI=0.995 RMR=0.024 และ RMSEA=0.012

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงในชีวิต คือ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ (0.952) และความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์จะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ (0.994) ซึ่งต้องอาศัยการจัดการองค์ความรู้ (0.569) การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง (0.408) และความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน (0.086) ตามลำดับ และการจัดการองค์ความรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคี (1.153) ดังแสดงในภาพที่ 2 โดยองค์ประกอบของปัจจัยต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

ความมั่นคงในชีวิตซึ่งประกอบด้วย 10 มิติ ที่มีความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ มิติที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (1.014) มิติการมีงานทำและรายได้ (0.998) มิติการศึกษา (0.986)

ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่มีความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรสามารถผลิตข้าวอินทรีย์ได้ตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (0.781) เกษตรกรได้รับผลตอบแทนจากการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (0.754) และเกษตรกรมีรายได้จากการผลิตข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (0.733)

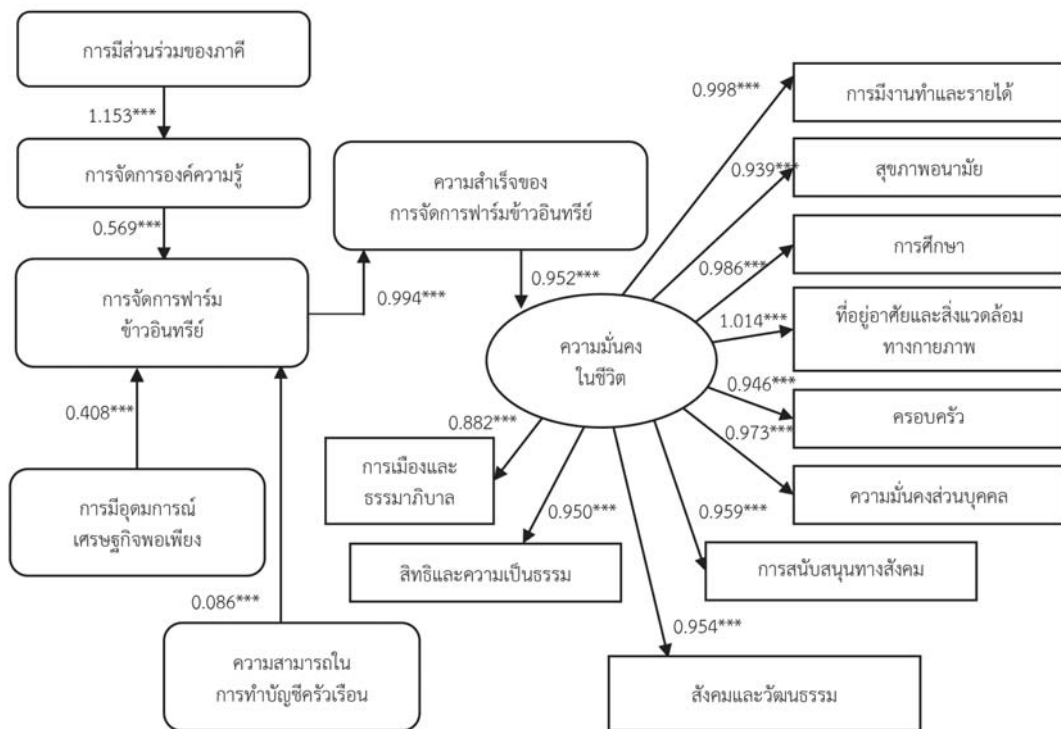
การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่มีความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรมีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยธรรมชาติค่อนข้างสูงถึงปานกลาง มีแหล่งน้ำที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรอย่างเพียงพอและห่างไกลจากพื้นที่ใช้สารเคมี (0.858) เกษตรกรใช้พันธุ์ข้าวที่เจริญเติบโตได้ดีและให้ผลผลิตสูงในสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงถึงปานกลาง ด้านทานโรค แมลง ศัตรูพืชและวัชพืชได้ดี (0.811) และเกษตรกรมีการเตรียมดินอย่างดีเพื่อลดปัญหาวัชพืชและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเติบโตของข้าวโดยไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชร่วมกับการเตรียมดิน (0.764)

การจัดการความรู้ (0.569) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์กับเกษตรกรคนอื่น ๆ เพื่อนำมาพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.804) เกษตรกรได้มีการจดบันทึก จัดทำเอกสารเก็บความรู้ วิธีการ กระบวนการในการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.792) และเกษตรกรวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่ได้จากการพูดคุยร่วมกันกับเกษตรกรคนอื่น ๆ นักวิชาการ ฯลฯ ออกมาเป็นความรู้สำหรับเป็นแนวทางในผลิตข้าวอินทรีย์ (0.776)

การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง (0.408) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรยึดมั่นในความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง (0.785) เกษตรกรยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ (0.730) และเกษตรกรตระหนักถึงการไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้่องงามสมบูรณ์มากขึ้น (0.718)

ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน (0.086) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรมีการบันทึกรายรับ-รายจ่ายจากกิจกรรมการผลิตข้าวอินทรีย์ได้อย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ (0.938) เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนที่มีความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีและสามารถทำบัญชีแทนกันได้ (0.839) เกษตรกรขอคำแนะนำจากผู้รู้ในการทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอเมื่อประสบปัญหาในการจัดทำบัญชี (0.809)

การมีส่วนร่วมของภาคี (1.153) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรมีโอกาสนในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจปัญหาในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวอินทรีย์ที่ชุมชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดขึ้น (0.828) ภาครัฐและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ร่วมในการวางแผนและดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.765) เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในประเมินผลโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.709)

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ภาพที่ 2: ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

Figure 2: The Result of Structural Equation Model Analysis

อภิปรายและสรุปผลการศึกษา (Discussion and Conclusion)

ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงในชีวิต คือ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์จะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดีซึ่งต้องอาศัยการจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ตามลำดับ อีกทั้งการจัดการองค์ความรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีด้วย

ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ส่งผลเชิงบวกต่อความมั่นคงในชีวิต ซึ่งความสำเร็จที่สำคัญ คือ การผลิตข้าวอินทรีย์ได้ตรงตามเป้าหมายที่กำหนด การได้รับผลตอบแทนจากการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นไปตามเป้าหมาย และมีรายได้จากการผลิตข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เงื่อนไขดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรมีความสำเร็จและมีความมั่นคงในชีวิตเพิ่มขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์นั้นจะขาดไม่ได้ คือ เกษตรกรต้องมีการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดี โดยปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ คือ การจัดการความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ตามลำดับ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษานี้

เสถียร กอนไธสง (2554) และ พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547) ในเรื่องการจัดการความรู้ และสอดคล้องกับการศึกษาของเสถียร กอนไธสง (2554) ในด้านการมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับผลการศึกษานี้ของ Songsrirote (2007) ในเรื่องความสามารถในการทำบัญชีที่มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการผลิต สิ่งที่น่าสนใจคือ ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด เพราะการทำบัญชีครัวเรือนมีความยุ่งยาก รายละเอียดมากเกินไป และเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อย่างไรก็ตาม ปัจจัย 3 ประการที่ได้กล่าวข้างต้นมีความสำคัญต่อการจัดการฟาร์ม เนื่องจากความมุ่งมั่นในความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่าย การลดต้นทุน เป็นส่วนสำคัญในการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ นอกจากนี้ การหมั่นศึกษาหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจดบันทึก การทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ดีขึ้นได้ และประการสุดท้ายการมีส่วนร่วมของภาคี เช่น การมีโอกาสในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจปัญหากับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนจะช่วยให้การจัดการองค์ความรู้ประสบความสำเร็จและนำมาใช้พัฒนาการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ได้

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

ความมั่นคงในชีวิตมีความสำคัญต่อเกษตรกรโดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์ และความมั่นคงในชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความสำเร็จในการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จในการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ คือ การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดี ซึ่งต้องอาศัยการจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ดังนั้น เพื่อให้ยุทธศาสตร์การผลิตข้าวอินทรีย์ประสบผลสำเร็จผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐควรดำเนินการ ดังนี้

1) กลยุทธ์การจัดการความรู้ การจัดการความรู้ได้นำมาใช้ในหลาย ๆ หน่วยงาน รวมถึงเกษตรกรด้วย แต่การจัดการความรู้ที่มีกระบวนการหลายขั้นตอน การดำเนินกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์กับเกษตรกรด้วยกันเองมากกว่ารูปแบบที่เป็นทางการ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะต้องเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อน และมุ่งเป้าไปยังเกษตรกรที่มีอุดมการณ์ในการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างจริงจัง นอกจากนี้ ต้องสร้างโอกาสแก่เกษตรกรในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจปัญหา และการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวอินทรีย์

2) กลยุทธ์การเสริมสร้างอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงในระดับจังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก เนื่องจากอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นสิ่งที่เปี่ยมแรงบันดาลใจ และเป็นแรงขับที่สำคัญ เพราะเกษตรกรที่จะเข้าร่วมเพื่อผลิตข้าวอินทรีย์นั้นต้องมีความเต็มใจที่จะทำการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างจริงจัง ซึ่งอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ประการหนึ่งคือ ความมุ่งมั่นในความประหยัด ความพยายามในการตัดทอนค่าใช้จ่าย การลดต้นทุน ซึ่งหากสร้างแรงขับนี้ได้ จะช่วยให้การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์

มีประสิทธิภาพมากขึ้นและช่วยให้เกษตรกรเกิดผลสำเร็จได้ อีกทางเลือกหนึ่งนอกจากการเสริมสร้างอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง คือ การคัดเลือกหรือมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายที่มีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง เพราะหากดำเนินนโยบายแบบครอบคลุมเกษตรกรทุกคนจะทำให้นโยบายไม่ประสบผลสำเร็จ และสิ้นเปลืองงบประมาณ

3) กลยุทธ์การปรับระบบการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดีจะต้องมีการทำบัญชี ดังนั้น ความสามารถในการทำบัญชีจึงมีความสำคัญ แต่ปัญหา คือ ความยุ่งยากในการทำบัญชี ธนากรเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับระบบการทำบัญชีครัวเรือน กล่าวคือ แบบบันทึกรายการ จะต้องปรับเปลี่ยนให้มีความง่ายและขั้นตอนไม่ซับซ้อน คู่มือการทำบัญชีควรนำเสนอเป็นแบบโปสเตอร์ที่อ่านง่ายชัดเจน และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งมีเจ้าหน้าที่ที่ดูแลเรื่องนี้และเข้าถึงเกษตรกรในพื้นที่ได้ง่ายจะต้องให้ความรู้ในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนและต้องมีการประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง (References)

- กลุ่มงานกลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร. (2555). *สารสนเทศเกษตรกร*. สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2555). *หลักการผลิตข้าวอินทรีย์*. ค้นวันที่ 1 ธันวาคม 2555, จากเว็บไซต์ <http://www.servicelink.doae.go.th/webpage/book%20PDF/rice/r015.pdf>
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). *ความหมายความมั่นคงของชีวิต*. ค้นวันที่ 1 ธันวาคม 2555, จากเว็บไซต์ <http://www.m-society.go.th>
- กาญจนา ปัญญาธร. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข 22(2)*: 24-36.
- จุฑาทิพย์ สองเมือง. (2551). *รายงานการวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกข้าวอินทรีย์และข้าวใช้สารเคมีของเกษตรกรในอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี*.
- แดน พูแสง. (2544). *ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจสังคม และสภาพแวดล้อมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ในจังหวัดพะเยาและเชียงราย*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีศักดิ์ ชิดชาย. (2553). *การจัดการความรู้การปลูกผักหวานป่าของประชาชนในเขตตำบลศรีวิชัย อำเภอวนรวินวาส จังหวัดสกลนคร*. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประชา การมานะกิจกุล และ นภาพร สุกนธวาริ. (2547). *ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ภายในองค์กร: กรณีศึกษา บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน)*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท.

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความมั่นคงในชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดยโสธร

- พรรณพิไล คงอดิศักดิ์. (2546). *ความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าวก้างเขียงใหม่*. วิทยาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พินิตย์ กิ่งสอน. (2551). *ศักยภาพการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ เชียงใหม่ จำกัด*. วิทยาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เพชรมา มุกขุนทด และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2555). การจัดการความรู้เรื่องผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าฝ้ายมัดหมี่ ทอมือบ้านซันประวิง. *วารสารการบริหารท้องถิ่น* 5(3): 13-28.
- ศุภชัย สุทธิเจริญ. (2551). *การยอมรับการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้ข้าวกล้องพันธุ์หอมแดงของเกษตรกรใน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สวรส บัวมีรูป. (2547). *การจัดการความรู้ในองค์กร: กรณีศึกษา การประปานครหลวง*. สารนิพนธ์ วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุทธิมน ศรีโชติ. (2548). *การจัดการความรู้ขององค์กรในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างองค์การ ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน*. การจัดการภาครัฐและเอกชนมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุภรัตน์ ปัดภัย. (2552). *กลยุทธ์การตลาดธุรกิจข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืน ตำบลน้ำอ้อม อำเภอก้อวัง จังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- เสงี่ยม กอนไธสง. (2553). *การเปรียบเทียบระบบการจัดการเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้ของรัฐและศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ ชาวบ้านในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โสภณ ศรีบาง. (2544). *การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดย วิธีการผลิตแบบข้าวอินทรีย์ และแบบข้าวปลอดสารพิษ ในอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ปีการเพาะปลูก 2542/2543*. วิทยานิพนธ์วิทยาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักเศรษฐกิจการเกษตร. (2553). *ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร*. ค้นวันที่ 1 ธันวาคม 2555, จากเว็บไซต์ http://www.oae.go.th/download/download_journal/welfaredocument.pdf
- อโนทัย ไชยแสนขมภู. (2546). *การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 แบบอินทรีย์และแบบใช้สารเคมีในพื้นที่โครงการ “การผลิตข้าวอินทรีย์” เขตภาคเหนือตอนบน ฤดูกาลผลิต 2543/44*. วิทยานิพนธ์วิทยาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Ebel, R.L. and Frisbie, D.A. (1986). *Essentials of Educational Measurement*. 4th ed. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. 7th ed. New Jersey: Prentice-Hall.
- Marquardt, M.J. and Reynolds, A. (1994). *The Global Learning Organization*. New York: IRWIN.
- Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company*. New York: Oxford University Press.

Nunnally, J. (1978). *Psychometric theory*. New York: MacGraw-Hill.

Songsrirote, N. (2007). Technical Efficiency and its Determinants on Conventional and Certified Organic Jasmine Rice Farms in Yasothon Province. *Thammasat Economic Journal* 25(2), 96-133.

Translated Thai References

Anothai Chaisanchompoo. (2003). *An Economic Analysis of Khao Dok Mali 105 Paddy Production under Organic and Chemical Cultivation in "Organic Rice Production" Project, on Upper Northern, 2000/2001 Crop Year*. Master of Science. Kasetsart University.

Chutatip Songmuang. (2008). Comparison of Cost and Return between Organic Rice and Chemical Rice Planting in Amphoe Lumlukka, Pathum Thani Province. *Research Report*. Rajamangala University of Technology Thanyaburi.

Dan Funsang. (2001). *Socio-economic Potential and Environmental Condition of Organic Rice Farmers in Phayao and Chiang Rai Provinces*. Master of Science Thesis. Chiang Mai University.

Department of Agricultural Extension. (2012). *Principle of Organic Rice Planting*. Retrieved on December 1, 2012, Available from <http://www.servicelink.doae.go.th/webpage/book%20PDF/rice/r015.pdf>

Kanjana Panyathorn. (2012). The relationship between Selected Factors and the Life Security of the Elderly in Udonthani Province. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 22(2), 24-36.

Ministry of Social Development and Human Security. (2012). *Definition of Human Security*. Retrieved on December 1, 2012, Available from <http://www.m-society.go.th>

Office of Agricultural Economics. (2010). Well-being Indices of Agriculturist 2010. Retrieved on December 1, 2012, Available from http://www.oae.go.th/download/download_journal/welfaredocument.pdf

Pracha Karnmanakijkul and Napaporn Sukonthawari. (2004). *Key Success Factors of Knowledge Management in Organization: a Case Study of the Siam Cement Public Company Limited*. Master of Science Thesis. National Institute of Development Administration.

- Phinit Kingson. (2008). *Production and Marketing Potential of Organic Rice: A Case Study of Chiang Mai Organic Agriculture Cooperatives, Ltd.* Master of Science Thesis. Maejo University.
- Petchara Mukkhuntod and Somsak Srisontisuk. (2012). Knowledge Management on Hand-Woven Cotton by the Mud-Mee Weavers' Group in Suprawing Village. *Journal of Local Administrator*, 5(3), 13-18.
- Pornthida Wichianpunya. (2004). *Knowledge Management: Basic and Application.* Bangkok: Expernet.
- Punpilai Kangadisak. (2003). *Farmer's Needs of Organic Rice Production in Phrao District, Chiang Mai Province.* Master of Science Thesis. Chiang Mai University.
- Sangiem Konthaisong. (2000). *Comparison on Management Systems of Learning in Government Learning Center and Local Wisdom Learning Center on Organic Rice Production of Famers in Surin Province.* Doctor of Philosophy Thesis. Khon Kaen University.
- Saowaros Buamithoob. (2004). *Knowledge Management of Organization: A Case of Metropolitan Waterworks Authority of Thailand.* Master of Science Thesis. National Institute of Development Administration.
- Sopon Sribang. (2001). *A Comparative Study on Cost and Return of Khao Dok Mali 105 Paddy under Organic Rice and Chemical-Free Rice Cultivation in Amphoe Kut Chum Changwat Yasothon, 1999/2000 Crop Year.* Master of Science. Kasetsart University.
- Suttimon Srichot. (2005). *A Knowledge Management in Thailand: A Comparative Study among the Organization in Public Sector, State Enterprise Section and Private Sector.* Master of Public and Private Management Thesis. National Institute of Development Administration.
- Strategy and Information Department of Yasothon Agriculture Office. (2012). *Agriculturist Information.* Yasothon Agriculture Office.
- Supachai Sutticharern. (2008). *Farmers' Adoption of Organic Rice Production Using Hom Daeng Brown Rice in Bamnet Narong District, Chaiyaphum Province.* Master of Science Thesis. Chiang Mai University.
- Suparat Padpai. (2009). *Marketing Strategies of Organic Rice of Sustainable Agricultural Group, Tambon Nam-Om, Kowang District, Yasothon Province.* Master of Business Administration. Ubon Ratchathani Rajabhat University.

Taweesak Chitchai. (2000). *Knowledge Management of Wild Paakwann Planting of People in Sriwichai Subdistrict, Wanonniwat District, Sakonnakhon Province*. Master of Political Science Thesis. Khon Kaen University.